

Історичний часопис
з богемістики і словакістики

Випуск 4

СЛОВАКИ І ЧЕХИ В ІСТОРИЧНИХ ВІТРАЖАХ

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ЦЕНТР ІСТОРИЧНИХ СТУДІЙ З БОГЕМІСТИКИ І СЛОВАКІСТИКИ

Історичний часопис
з богемістики і словакістики

Випуск 4

СЛОВАКИ І ЧЕХИ В ІСТОРИЧНИХ ВІТРАЖАХ

Ужгород
Поліграфцентр "Ліра", 2014

MINISTERSTVO ŠKOLSTVA A VEDY UKRAJINY
ŠTÁTNA VYSOKÁ ŠKOLA
“UŽHORODSKÁ NÁRODNÁ UNIVERZITA”
CENTRUM HISTORICKÝCH ŠTÚDIÍ Z BOHEMISTIKY A SLOVAKISTIKY

Historický časopis
z bohemistiky a slovakistiky

Číslo 4

SLOVÁCI A ČESI V HISTORICKÝCH VITRÁŽACH

Užhorod
Poligrafcentr “Lira”, 2014

ББК 63.3 (УКР)5
УДК 94 (477.87)
I-90

Редакційна колегія:

Ліхтей Ігор Михайлович, кандидат історичних наук, доцент (відповідальний редактор, Ужгород); **Віднянський Степан Васильович**, доктор історичних наук, професор (Київ); **Вегеш Микола Миколайович**, доктор історичних наук, професор (Ужгород); **Вовканич Іван Іванович**, доктор історичних наук, професор (Ужгород); **Гарбульова Любиця**, кандидат історичних наук, доцент (Пряшів, Словацька Республіка); **Добук Вратислав**, кандидат історичних наук, доцент (Прага, Чеська Республіка); **Коня Петер**, кандидат історичних наук, професор (Пряшів, Словацька Республіка); **Кріль Михайло Михайлович**, доктор історичних наук, професор (Львів); **Сераніонова Єлена Павлівна**, доктор історичних наук, професор (Москва, Російська Федерація); **Тиводар Михайло Петрович**, доктор історичних наук, професор (Ужгород); **Товтин Яна Іванівна**, кандидат історичних наук, доцент (Ужгород); **Шворц Петер**, кандидат історичних наук, професор (Пряшів, Словацька Республіка); **Шніцер Ігор Омелянович**, кандидат історичних наук, доцент (Ужгород).

Упорядник: І.М.Ліхтей

Рецензенти:

Адам Ян – кандидат історичних наук, доцент Інституту історії Філософського факультету Пряшівського університету у Пряшеві (Словацька Республіка).

Віздал Маріан – кандидат історичних наук, доцент Інституту історії Філософського факультету Пряшівського університету у Пряшеві (Словацька Республіка).

Матеріали публікуються в авторській редакції. Автори статей несуть повну відповідальність за достовірність наведених фактів, цитат, дат, географічних назв, власних імен та інших відомостей.

Рекомендовано до друку на засіданні кафедри історії Стародавнього світу і Середніх віків ДВНЗ “УжНУ” (протокол № 3 від 21 жовтня 2014 р.)

В оформленні використано фотофрагмент пам’ятника Кирилові й Мефодієві в Мукачеві (2000 р.). Автор – народний художник України Іван Бровді.

ISBN 978-617-596-053-0 (серія)
ISBN 978-617-596-174-2

© Центр історичних студій з богемістики і словакістики ДВНЗ “УжНУ”, 2014
© Автори статей, 2014
© Ліхтей І.М., упорядкування, 2014
© Поліграфцентр «Ліра», 2014

ЗМІСТ

ВІД УПОРЯДНИКА	7
<i>Adriána VOLANSKÁ. DEJINY PALEOLITICKÝCH VÝSKUMOV A PRIESKUMOV V OBLASTI ŠARIŠA</i>	9
<i>Павло ПЕНЯК. ЯРОСЛАВ БЕМ І ВИВЧЕННЯ ДАВНЬОЇ ІСТОРІЇ ЗАКАРПАТТЯ</i>	26
<i>Юліанна ТУРОК. ВІДНОСИНИ МЕФОДІЯ З ВІХІНГОМ ТА ПОЗИЦІЯ ВЕЛИКОМОРАВСЬКОГО КНЯЗЯ СВЯТОПОЛКА</i>	37
<i>Ігор ЛІХТЕЙ. СЛОВАЦЬКИЙ ІСТОРИК ФРАНТИШЕК ВІТЯЗОСЛАВ САСІНЕК (1830–1914) І УГОРСЬКІ РУСИНИ.</i>	55
<i>Тетяна ЛІХТЕЙ. СЛОВАЦЬКА ПОЕЗІЯ В КРИТИЦІ ТА ПЕРЕКЛАДАХ НА СТОРІНКАХ ЗАКАРПАТСЬКИХ ПЕРІОДИЧНИХ ВИДАНЬ ХІХ ст.</i>	68
<i>Максим МОЛНАР. УКРАЇНСЬКІ НАРОДНІ ДИТЯЧІ ІГРИ НА СТОРІНКАХ ЖУРНАЛІВ “ВІНОЧОК ДЛЯ ПІДКАРПАТСЬКИХ ДІТОЧОК” ТА “НАШ РІДНИЙ КРАЙ”</i>	78
РЕЦЕНЗІЇ	91
<i>Židia pred a za Karpatmi v priebehu stáročí / Ed. Peter Kónya. – Prešov : Vydavateľstvo Prešovskej university, 2013. – 440 s. (Igor Lixmej)</i>	91
<i>Rekatolizácia, protireformácia a katolícka reštaurácia v Uhorsku / Ed. Peter Kónya. – Prešov : Vydavateľstvo Prešovskej university, 2013. – 426 s. (Igor Lixmej)</i>	93

ХРОНІКА НАУКОВОГО ЖИТТЯ	95
МІЖНАРОДНА НАУКОВА КОНФЕРЕНЦІЯ “Підкарпатська Русь в історії Чехословаччини 1919–1946”	95
<i>Ігор Ліхтей</i> . ЮВІЛЕЙ ЛЮБИЦІ БАБОТИ	97
БІБЛІОГРАФІЯ ПРАЦЬ ЛЮБИЦІ БАБОТИ	99
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	129

УДК 94 (4777.87) „18/19” “Сасінек”

**СЛОВАЦЬКИЙ ІСТОРИК
ФРАНТИШЕК ВІТЯЗОСЛАВ САСІНЕК (1830–1914)
І УГОРСЬКІ РУСИНИ**

Ігор ЛІХТЕЙ (Ужгород, Україна)

Ліхтей Ігор. Словацький історик Франтішек Вітяzosлав Сасінек (1830 – 1914) і угорські русини; 10 сторінок, кількість бібліографічних джерел 18, мова українська.

Резюме. У статті розглядається життєвий шлях визначного словацького історика Франтішка Вітяzosлава Сасінка, а також аналізуються його праці, в яких висвітлено деякі аспекти історії угорських русинів (русів). Значну увагу приділено питанню популяризації наукового доробку Фр. В.Сасінка у таких тогочасних періодичних виданнях нашого краю, як газета “Свѣтъ”, духовно-літературний журнал “Листокъ” та ін.

Ключові слова: Франтішек Вітяzosлав Сасінек, угорські русини, Анатолій Кралицький, Євгеній Фенцик, Федір Корятович, Мукачівський замок, газета “Свѣтъ”, духовно-літературний журнал “Листокъ”, часопис “Словацькі погляди”, Закарпаття.

У другій половині XIX – на початку XX ст. у словацьких суспільних колах спостерігається значний поступ у розвитку гуманітарних наук, особливо тих галузей знань, які були пов'язані з національною історією, мовою, літературою. Визначною постаттю на ниві словацької науки й культури тогочася був Франтішек (Франк) Вітяzosлав Сасінек. Він щиро переймався піднесенням національної свідомості свого народу, залишивши у спадок наступним генераціям сотні досліджень. Можемо твердити, що вчений належав до найбільш продуктивних словацьких істориків другої половини XIX – початку XX ст. Зауважимо також, що запропонована студія про доробок Фр.В.Сасінка є першою ластівкою у вітчизняній історіографії.

Франтішек Вітяzosлав Сасінек народився 11 грудня 1830 року в містечку Скалиця в родині шевця. Вже наступного року помер

його батько Франтішек і мати майбутнього історика Анна не-вдовзі вийшла заміж за Імриха Благачка, який теж був шевцем. У 1840 році Фр.В.Сасінек став навчатися в Скалицькій гімназії. Через чотири роки він продовжив свої гімназійні студії у м.Сольнок, де навчання здійснювалося угорською мовою. Після закінчення шостого гімназійного курсу Фр.В.Сасінек разом зі своїм приятелем покинув Сольнок і подався в містечко Фраштак (нині воно називається Глоговець), що у Західній Словаччині. Там хлопці намагалися вступити до Ордену францисканців, але з цього нічого не вийшло. Тоді вони подалися до Братислави, де Фр.В.Сасінек вирішив стати членом Ордену капуцинів. На цей раз намір Фр.В.Сасінка увінчався успіхом: 30 серпня 1846 р. в монастирі капуцинів у Новому Місті його було прийнято в члени Ордену. Одягнувши чернечу рясу, він узяв собі ім'я Віктор – Вітязослав, яким від того часу й послуговувався [13, s.13–14, 70].

У 1847 р. після завершення новіціату Фр.В.Сасінка відрядили студіювати філософію в містечко Тата (70 км від Будапешта), яке тоді входило до складу комітату (жупи) Комарно. Нині це містечко знаходиться на північному сході Угорщини і належить до комітату Комаром-Естергом. Там Фр.В. Сасінка застали революційні події 1848–1849 років. У 1849 р. він покинув монастир у Таті і прибув до Братислави, аби тут завершити філософські студії. Відтак упродовж 1850–1851 років Фр.В.Сасінек вивчав теологічні науки в нижньоавстрійському місті Шайбс (*Scheibbs*), де знаходився монастир капуцинів і замок. Тут він також удосконалив свої знання німецької мови. Для завершення теологічних студій Фр.В.Сасінек знову повернувся до Братислави, де перебував протягом 1851–1853 років. За цей період він склав урочисту обітницю і був висвячений спочатку в дякони, а в 1853 р. – у священники. На цей час припадає і початок літературної діяльності Фр.В.Сасінка, а 1863 р. в часописі “Словесність” (*Slovesnost*) з'явилися і його перші історичні студії [13, s.14–19, 39, 70].

На початку 60-х років XIX ст. активізувався національний рух словаків. Їх головним культурним центром стала “Матиця словацька”, урочисте відкриття якої відбулося 4 серпня 1863 р. Очолив “Матицю словацьку” католицький єпископ у Банській Бистри-

ці Штефан Мойзес (1797–1869), а його першим заступником став євангелістський священик і поет Карол Кузмані (1806–1866) [7, с.112–113]. Прислужитися своєму народу прагнув і Фр.В.Сасінек. Він покладав великі надії на Ш.Мойзеса і аби мати ширші можливості для цієї діяльності навіть вирішив вийти з Ордену капуцинів. Тож на початку липня 1864 р. Фр.В.Сасінка було звільнено з Ордену капуцинів і завдяки великим зусиллям Ш.Мойзеса переведено в Банську Бистрицю. Там він обійняв посаду професора тамтешньої гімназії, у якій з липня 1862 р. викладання велося словацькою мовою. Відтак у 1865 р. Фр.В.Сасінек став куратором книг і збірок “Матиці словацької” [7, с.112; 13, s.21–22, 71].

Улітку 1869 р. помер єпископ Штефан Мойзес і Фр.В.Сасінка було обрано секретарем “Матиці словацької”. Щоправда, книги і збірки “Матиці словацької” було переправлено з Банської Бистриці в Турчанський Святий Мартин, тож сюди перебрався і Фр.В.Сасінек. Крім обов’язків секретаря “Матиці словацької” він виконував також функції редактора наукового органу цієї установи – “Літопису Матиці словацької”. Попри чималу адміністративну зайнятість, Фр.В.Сасінек не полишав активного наукового чину й опублікував низку історичних статей у часописі “Літопис Матиці словацької”. Крім того, у цей час Фр.В.Сасінек також плідно працював над окремими монографічними дослідженнями, маючи непохитне переконання в тому, що історія є однією з найважливіших складових у формуванні національної свідомості [12, s.84; 13, s.25–27, 71]. Тож у своїх численних працях він активно боронив національну самобутність словаків. Вважається, що Фр.В.Сасінек став фундатором дослідження історії словаків і Словаччини [18, s.291].

На думку М.Отченаша, період діяльності в “Матиці словацькій” належить до вершин творчого піднесення Фр.В.Сасінка як історика [12, s.84]. Свідченням цьому є не лише значна кількість публікацій у часописах, але й окремі праці, написані чи укладені Фр.В.Сасінком. Серед них заслуговують на увагу такі дослідження вченого, як “Історія стародавніх народів на території сучасної Угорщини” (“*Dejiny drevnych národov na území terajšieho Uhorska*”, Skalica, 1867; друге, виправлене, видання вийшло в Турчанському

Св.Мартині у 1878 р.), “Історія першопочатків сучасної Угорщини” (“*Dejiny počiatkov terajšieho Uhorska*”, Skalica, 1868), “Історія Угорського королівства” (“*Dejiny kráľovstva uhorského*”, I. diel Banska Bystrica 1869; 2 diel, 1 zošit, Turč. Sv. Martin, 1871), “Загальна і регіональна, світська і релігійна історія Угорщини” (“*Dejepis všeobecný a zvláštny Uhorska, svetský a náboženský*”, Viedeň, 1871), “Словаки” (“*Die Slovaken*”, Turč. Sv. Martin, 1875), “Словаки” (“*Die Slovaken*”, Harvatska Lipa, 1875) [12, s.84, 13, s.68]. У цих працях Фр.В.Сасінек розглянув питання прабатьківщини слов’ян та інших давніх народів на території Угорщини, висвітлив її політичну та релігійну історію, довівши виклад подій до початку XIV ст.

Крім того, під час своєї роботи в “Матиці словацькій” Фр.В.Сасінек підготував рекомендації щодо збору, дослідження та опису старожитностей (“*Návod k zberaniu, skúmaniu a opisovaniu starožitností*”, Turč. Sv. Martin, 1872), а також упорядкував збірник джерел “Архів давніх чесько-словацьких грамот, писемних та історичних джерел з історії та літератури словаків” (“*Archiv starých česko-slovenských listín, písomností a dejepisných pôvodín pre dejepis a literatúru Slovákov*”, diel 1., zv.1., Turč. Sv. Martin, 1872, diel 2., zv.1. Turč. Sv. Martin, 1873). Наукова спільнота належним чином оцінила діяльність Фр.В.Сасінка на ниві історії. У грудні 1870 р. на пропозицію видатного чеського історика Франтішка Палацького (1798–1876) Фр.В.Сасінка було обрано членом-кореспондентом Чеського королівського наукового товариства у Празі [12, s.84; 13, s.28, 68, 71].

Тим часом у словацьких землях набирає обертів мадяризація. Гімназію в Банській Бистриці зі словацької було перепрофільовано в угорську. У квітні 1875 р. було заборонено діяльність “Матиці словацької” [7, с.117]. Тож наступного року Фр.В.Сасінек повернувся у рідну Скалицю, де започаткував видання часопису, подібного до “Літопису Матиці словацької”. Нове видання отримало назву “Словацький літопис з історії, топографії, археології та етнографії” (“*Slovenský letopis pre históriu, topografiu, archeológiu a etnografiu*”). Всього упродовж 1876–1882 років Фр.В.Сасінек за власні кошти видав шість річників “Словацького літопису з історії, топографії, археології та етнографії” [13, s.29–31, 72].

У цей період на Фр.В.Сасінка почалися гоніння з боку змодернізованих словацьких діячів, тож у 1882 р. він переїхав у Прагу. Тут Фр.В.Сасінек спочатку працював у редакції католицької газети “Чех” (“*Čech*”), а потім був духовним управителем лікарні чернечого Ордену сестер милосердя св. Карла Борромео. Після повернення 1892 р. у Словаччину він деякий час жив у селах Радошовці та Кути (нині обидва населені пункти входять до складу Трнавського краю Словаччини), відтак перебрався в австрійське містечко Маріацель (нім. *Mariazell*). З 1901 р. Фр.В.Сасінек мешкав при монастирі Ордену Братів милосердя в австрійському місті Граці, де 17 листопада 1914 р. й помер [13, s.31–36, 72–74]. Відспівали вченого в Кайнбаху (Кайнбах-Грац, нім. *Kainbach*) на кладовищі Ордену Братів милосердя, а 10 червня 1930 р. було здійснено процедуру ексгумації, після чого його перепоховали в Скалиці [13, s.36, 74].

У контексті нашого дослідження на особливу увагу заслуговує празький період життя та останні десятиліття Фр.В.Сасінка. Вчений не полишає власні зацікавлення щодо глибшого вивчення проблем розселення давніх слов'ян, минулого Угорщини, також приділяє чималу увагу дослідженню історії окремих германських народів, Великоморавської держави, середньовічної Чехії, Словаччини й под. Упродовж цього часу з'явилися такі праці вченого: “Св.Мефодій і Угорщина” (“*Sv.Method a Uhorsko*”, Turč. Sv. Martin, 1884), “Арпад і Угорщина” (“*Arpád a Uhorsko*”, Turč. Sv. Martin, 1884; друге видання – Turč. Sv. Martin, 1885), “Життя св.Кирила і Мефодія, апостолів слов'янських” (“*Život sv.Cyrilla a Methoda, apoštolov slovanských*”, Trnava, 1885), “Чехія у X столітті” (“*Čechy v X. století*”, Praha, 1886), “Ульфїла і глаголичне письмо” (“*Ulfilas a glagolské písmo*”, Praha, 1886), “Заснування латинського єпископства у Празі” (“*Založení biskupství latinského v Praze*”, Praha, 1886), “Про церковну історію слов'ян” (“*O církevním dějepisú Slovanů*”, Praha, 1887), “Як виникла слов'янська богослужба?” (“*Jako povstala slovanská bohoslužba?*”, Pittsburg, 1892), “Великоморавська держава” (“*Država Velkomoravská*”, Ružomberok, 1896), “Словаки в Угорщині” (“*Slováci v Uhorsku*”, Turč. Sv. Martin, 1902 – druhé rozmnožené a opravené vydanie, Turč. Sv. Martin, 1905), “Історія словаків” (“*Dej-*

epis Slovákov”, Ružomberok, 1907), “Захист святого Мефодія” (“*Obrana svätého Methoda*”, Turč. Sv. Martin, 1907) та ін. [13, s.68–69].

У своєму багатому науковому доробку Фр.В.Сасінек, серед іншого, торкався й давньої минувшини нашого краю. Його зацікавлення історією угорських русинів припадає на 60-ті роки XIX ст. Так, у третій частині своєї другої монографічної праці “Історія першопочатків сучасної Угорщини” Фр.В.Сасінек виокремив розділ, який має назву “Rusi” [15, s.183–199]. Виклад матеріалу в цьому розділі він розпочинає інформацією про те, що на території сучасної Угорщини проживають також руси, яких у нас прийнято, що є хибним, називати русинами або руснаками. У своїй переважній більшості, відзначає Фр.В.Сасінек, вони населяють Березьку, Ужгородську (загальноновживаною була назва Ужанська – *І.Л.*), Угочанську і Марамороську жупи. Натомість у Земплинській і Шариській жупах проживає дещо менша їх кількість [15, s.183].

Відтак Фр.В.Сасінек намагається з’ясувати походження угорських русів. Спираючись на свідчення готського історика Йордана та візантійського автора Прокопія Кесарійського (обидва жили в VI ст.), він відзначає, що за мовою угорські руси споріднені з антами чи русами закарпатськими. На його думку, йдеться про тих антів, яких давньоруський літописець Нестор називає дулібами. Під тиском аварів, наголошує Фр.В.Сасінек, дуліби перейшли через Карпати на територію сучасної Угорщини, а потім були ними поневолені. У цьому контексті вчений цитує літописця Нестора, який описує принизливе становище дулібів під гнітом аварського панування. Після падіння аварів, як стверджує Фр.В.Сасінек, карпатські дуліби потрапили під владу русичів (Rusov) і творять з ними спільну історію. Далі вчений простежує історію Київської Русі, зокрема правління князів Олега, Ігоря, Святослава і Володимира. Крім політичної історії, Фр.В.Сасінек також висвітлює питання язичницьких вірувань, простежує процес християнізації, розглядає звичаї побут, закони і освіту русів [15, s.183–199].

До цієї проблеми Фр.В.Сасінек знову повернувся під час свого перебування у Празі. Про це, зокрема, свідчать його студії “*Die Ruszen Ungarns*” та “*Geschichte Rusland*”. Першу з них він оприлюднив 1887 р. у 39-ому числі віденського часопису “*Parlamentär*”. Другу

статтю було надруковано наступного, 1888 р., у 26-ому числі цього ж видання [14, с.59]. А 1906 р. на сторінках часопису “Словацькі погляди” (“*Slovenské Pohľady*”) Фр. В.Сасінек опублікував статтю “Uhorski Rusi” (“Угорські руси”) [17].

Заслуговує на увагу той факт, що в цій студії, як і в праці “Історія першопочатків сучасної Угорщини”, Фр. В.Сасінек пише не про “рутенів” чи “русинів”, а про “угорських русів”. На думку сучасного вченого Міхала Отченаша, такий підхід свідчить про те, що Фр. В.Сасінек чітко усвідомлював відмінність між політичним та історичним поглядом на тогочасні реалії [14, с.59]. Аналізуючи середньовічні джерела, Фр.В.Сасінек переконується, що “давнє минуле русів в Угорщині не з’ясоване, а вкрите пільмою”. Тож він робить спробу бодай трохи привідкрити “історію старого світу” [17, с.637]. Тут, як і в “Історії першопочатків сучасної Угорщини”, Фр.В.Сасінек констатує, що в X ст. й деякий час по тому підкарпатські руси належали до Руської держави [17, с.639].

Події XI–XII століть Фр.В.Сасінек розглядає в контексті династичних зв’язків між руськими Рюриковичами й угорськими Арпадовичами. При цьому чимало місця відводиться розгляду претензій угорських правителів на Галичину. Населення ж цього регіону історик зазвичай називає русами закарпатськими (*Rusi zakarpatski*). Щодо підкарпатських русів, то у вказаний період Фр.В.Сасінек згадує про них як про підданих того чи іншого угорського володаря. Подальша ж їхня доля, наголошує історик, присипана пилом таємничості, а це й тому, що в Угорщині під назвою “рутени” розуміли не лише підкарпатських русів, але й вірників кириличного обряду [17, с.639–643]. Тож очевидним є те, вважає Фр.В.Сасінек, що територія під Карпатами творила країну і герцогство руське (*krajinu a Vojvodinu rusku*). У цьому контексті він наводить імена окремих володарів XIII ст., які титулувалися як “*banus de Rusznia*”, “*dux Ruthenorum*” тощо. Серед них згадано і жупана Березької жупи Грегора як “*officialis Leu, ducis Ruthenorum*”, тобто управителя галицького князя Лева (бл.1288 – бл.1301) [17, с.643].

Відтак Фр.В.Сасінек відзначає, що в останній третині XIII – на початку XIV ст. володарем Ужанської і Списької жуп (*panom Ungu*

а *Spíša*), а згодом потиським палатином і паном усієї руської території під Карпатами був Омодей з роду Аба, який разом із Мадушом Чаком Тренчанським виступив проти угорського короля Карла Роберта, але 1311 р. в битві при Розгановцях його військо було розгромлено. З того часу руська територія під Карпатами була тісно пов'язана з угорською короною [17, s.643].

Описуючи далі події XIV ст., Фр.В.Сасінек звертає увагу на два міцні замки – Маковицький (*hrad Makovica*), володарем якого від 1381 р. був Цудар (*Cúdar, ako vojvoda Ruska*), і Мукачівський (*hrad Munkáč*). Серед володарів Мукачівського замку історик називає князя Федора Корятовича, якого було вигнано з Поділля. Тож, як пише Фр.В.Сасінек, у 1354 р. Федір Корятович уклав угоду з угорським і польським королем Лайошем I (Людовіком) Великим (1342–1382), згідно з якою передав йому право на свої маєтки на Поділлі, а натомість отримав у володіння Мукачівський замок і навколишню домінію. Та позаяк Ф.Корятович, який титулювався князем Мукачева (*dux de Munkács*), не мав дітей, то після його смерті замок і домінія перейшли у володіння угорської корони [17, s.643–644].

Слід відзначити, що подібне трактування подій навколо Федора Корятовича було притаманне історикам другої половини XVIII – першої половини XIX ст. Так, Михайло Лучкай (1789–1843) під впливом праць таких дослідників, як Ян-Крістіан Енгел (*J.-K. Engel*, 1740–1814), Антон Сірмаї (*A. Czirmay*, 1747–1812) та Йозеф Балайті (*Jozef Balajthy*), відзначає, що в 1351 р. Федір Корятович уклав з угорським королем Людовіком Великим угоду, згідно з якою передав тому свої права на Поділля, а за це отримав Мукачево й Маковицю. До речі, лише Й.Балайті вважав, що це сталося у 1351 р. Натомість А.Сірмаї вказував, що Ф.Корятович прибув в Угорщину в 1352 р., а Я.-К.Енгел відносив згадану подію до 1354 р. Так чи інакше, але всі вони пов'язували прихід Ф.Корятовича з правлінням Людовіка Великого [2, с.10; 5, с.142; 6, с.12 – 15, 58]. Схожих поглядів притримувалися й історики, праці яких узріли світ у другій половині XIX ст. Серед таких заслуговують на увагу дослідження єпископа Юліана Пелеша (*Julian Pelesz*, 1843–1896) “Історія унії рутенської Церкви з Римом” (“*Geschichte der Union*

der ruthenischen Kirche mit Rom, 1880) та єзуїта Ніколао Ніллеса (*Nicolao Nilles*, 1828–1907) “Символи” (“*Symbolae ad illustrandam Historiam Ecclesiae Orientalis in terris coronae Sancti Stephani II*, 1885”). Саме на згадані праці й опирається Фр.В.Сасінек, коли пише про Федора Корятовича [17, s.643–644].

Зазначимо, що деякі сучасні дослідники схиляються до дещо іншої думки щодо Федора Корятовича. Так, Й.Кобаль доводить, що Федір Корятович покинув Поділля, ймовірно, восени 1393 р. внаслідок міжусобиці з великим литовським князем Вітовтом, і тоді ж мав відбутися його прихід в Угорщину. Тобто події розгорталися за правління угорського короля Жигмонда (Сигізмунда) Люксембурга (1387–1437), а не Людовіка Великого. Дослідник також вважає, що Ф. Корятович отримав від короля Жигмонда Мукачівський замок, деякі села і невеликі земельні наділи, кріпаків і майно в інших населених пунктах. Але не може бути й мови про якесь Мукачівське князівство, очолюване Ф.Корятовичем [1, с.39–40; 2, с.16].

Наукова діяльність Фр.В.Сасінка знайшла відгук і в середовищі культурно-освітніх діячів на Закарпатті. Одним із перших угро-руську інтелігенцію став знайомити із суспільним життям словацького народу Анатолій Кралицький (1834/35–1894), який у газеті “Светь” (виходила упродовж 1867 – 1871 роках в Ужгороді), опублікував біографічні відомості про Штефана Мойзеса, Янка Краля (1822–1876) та Фр.В.Сасінка. Інформацію про Фр.В.Сасінка А.Кралицький доповнив також перекладом невеликого уривку з його праці “Історія першопочатків сучасної Угорщини” [3, с.267–268].

На публікацію А.Кралицьким матеріалів про Фр.В.Сасінка чи не вперше звернув увагу відомий історик, проф. Пряшівського університету Міхал Данілак [11]. Відтак учень М. Данілака проф. Міхал Отченаш (1956–2009), теж пряшівський учений і один із активних дослідників історичної спадщини Фр.В.Сасінка, в окремій студії зробив спробу з’ясувати ставлення останнього до русинів-українців. При цьому він теж згадав про А.Кралицького [14, s.59]. Однак, на наш погляд, набагато більше у справі популяризації чину Фр.В.Сасінка в Угорській Русі зробив інший наш тогочасний краяннин Євгеній Фенцик (1844–1903). Цей відомий культурно-

освітній діяч і письменник готував до друку духовно-літературний журнал "Листокъ" і був його відповідальним редактором. Журнал видавався з 1885 по 1903 роки (з 1891 р. при "Листку" виходив також додаток "Полезныя знанія для оугро-русскаго народа").

Так, у 20 числі "Листка" від 15 жовтня 1892 р. на другій (непронумерованій) сторінці було вміщено інформацію такого змісту (подаємо зі збереженням мовностильових особливостей – І.Л.): „Словенскій историографъ О. Францъ Сасинекъ отпраздновалъ недавно сороко-лѣтній юбилей своій историографической дѣятельности, по котрому поводу удостоился многочисленныхъ овацій изъ всѣхъ концовъ славянскаго міра. Даже появилась брошурка подъ заглавіемъ : Pamiatka na styridsatrocie literarnej cinnosti Franka Vitiazslava Sasinka, въ которой обширно обговори-вается все его литературное дѣйствование. Брошурку эту можно получить въ Rosenberg-ѣ (Ружомберку – І.Л.) у Карла Салви" [4].

Відтак упродовж 1894–1896 років на шпальтах "Листка" було надруковано язичієм ("русскою" мовою з домішками церковнослов'янської) три праці Фр.В.Сасінка – "Спиське епископство" [8], "Арпад і угри" [9], "Св.Мефодій і Угорщина" [10].

Слід відзначити, що крім великої кількості історичних праць, Фр.В.Сасінек долучився до заснування і видання гезети "Пештбудинські відомості" ("*Pešt'budínske vedomosti*"), був автором підручників з арифметики, латинської граматики та вступу до філософії для церковних шкіл, релігійних проповідей, "Християнського католицького пісенника" ("*Křesťanský katolický spevník*", 1858), "Історичного катехизу для словаків" ("*Historický katechismus pre Slovákov*", Ružomberok, 1896, друге видання – Ružomberok, 1901, третє видання – Ružomberok, без зазначення року) та низки інших публікацій богословського спрямування [13, s.19–21, 61–63, 68]. І хоча студії Фр.В.Сасінка з тих чи інших проблем історії були пройняті духом романтизму, містили чимало недоліків та хибних суджень, в умовах мадяризації вони відіграли дуже вагому роль. Завдяки ж А.Крालицькому та Є.Фенцикові про історичні дослідження Фр.В.Сасінка була досить добре поінформована й угорська інтелігенція.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кобаль Й. “Мархія Рутенорум” – країна руських ? / Йосип Кобаль // Екзиль 1'96. Науково-мистецький часопис. – Ужгород : Гражда, 1996. – С.37–40.
2. Кобаль Й. До питання про час приходу на Закарпаття подільського князя Федора Корятовича (Історіографічний нарис) / Йосип Кобаль // Науковий збірник Закарпатського краєзнавчого музею / Упоряд. і наук. ред. П.Федака. – Ужгород : Патент, 2004. – Вип. VI. – С.6–18.
3. Кралицкий А. Словацкій Историкъ Fr. V. Sasinek о нашей Угорской Руси / А.Кралицкий // Свѣтъ. Литературная и общественная газета, издаваемая Обществом Святаго Василия Великаго. – 1870. – Р.IV. – Ч. 33. – С.267–268.
4. Листокъ. Духовно-литературный журналъ – Годъ VIII. – Унгварь, 15. октября, 1892. – Нръ 20.
5. Лучкай М. М. Історія карпатських русинів: У шести томах / Михайло Михайлович Лучкай ; дешифрування рукопису, переклад українською мовою та покажчики Ю.М.Сака. – Т.II. – Ужгород : Закарпаття, 1999. – 388 с.
6. Попович М. Федор Корятович – русинський войвода / Др. Михал Попович. – Пряшов : Русинська оброда, 1993. – 178 с. (Перекрочены сторіча I).
7. Пугач Е.П.История Словакии : монография / Е.П.Пугач. – Харьков : ХНУ имени В.Н.Каразина, 2013. – 344 с.
8. Сасинекъ Фр.В. Спешское епископство. / Фр.В.Сасинекъ // Листокъ. Духовно-литературный журналъ. – Годъ IX. – Унгварь, 1. ноября, 1893. – Нръ 21. – С.245; Унгварь, 15. ноября, 1893. – Нръ 22. – С.254–256; Унгварь, 1. декабря, 1893.– Нръ 23. – С.266–267; Унгварь, 15. декабря, 1893.– Нръ 24. – С.279–280; Годъ X. – Унгварь, 1.января, 1894.– Нръ 1. – С.4–5; Унгварь, 15. января, 1894.– Нръ 2. – С.16–17; Унгварь, 1. февраля, 1894.– Нръ 3. – С.27 –29; Унгварь, 1. апрѣля, 1894.– Нръ 7. – С.76; Унгварь, 1. мая, 1894.– Нръ 9. – С.101–103; Унгварь, 15. мая, 1894.– Нръ 10. – С.110–112.
9. Сасинекъ Фр.В. Арпадъ и Угры. / Фр.В.Сасинекъ // Листокъ. Духовно-литературный журналъ. – Годъ X. – Унгварь, 15. ноября, 1894. – Нръ 22. – С.253–254; Унгварь, 1. декабря, 1894.– Нръ 23. – С.265–266; Годъ XI. – Унгварь, 1.января, 1895.– Нръ 1. – С.2–4;

- Унгварь, 15. января, 1895.- Нръ 2. - С.14-15; Унгварь, 1. февраля, 1895.- Нръ 3. - С.25 -26; Унгварь, 15. февраля, 1895.- Нръ 4. - С.37-38; Унгварь, 1. марта, 1895.- Нръ 5. - С.49-51; Унгварь, 15. марта, 1895.- Нръ 6. - С.61-63; Унгварь, 15. апрѣля, 1895.- Нръ 8. - С.85-86; Унгварь, 1. мая, 1895.- Нръ 9. - С.97-98; Унгварь, 15. мая, 1895.- Нръ 10. - С.109-110; Унгварь, 1. іюня, 1895.- Нръ 11. - С.121-122; Унгварь, 15. іюня, 1895.- Нръ 12. - С.133-134; Унгварь, 1. іюля, 1895.- Нръ 13. - С.146-147; Унгварь, 15. іюля, 1895.- Нръ 14. - С.158-159; Унгварь, 1. августа, 1895.- Нръ 15. - С.171-172; Унгварь, 17. августа, 1895.- Нръ 16. - С.183-184; Унгварь, 15. сентября, 1895.- Нръ 18. - С.207-209; Унгварь, 1. октября, 1895.- Нръ 19. - С.220-221; Унгварь, 15. октября, 1895.- Нръ 20. - С.229-231; Унгварь, 1. ноября, 1895.- Нръ 21. - С.244-245; Унгварь, 15. ноября, 1895.- Нръ 22. - С.254-255; Унгварь, 1. декабря, 1895.- Нръ 23. - С.268-269.
10. Сасинекъ Фр. Св.Мефодій и Угорщина. / Фр.Сасинекъ // Листокъ. Духовно-литературный журналъ. - Годъ XII. - Унгварь, 1. января, 1896. - Нръ 1. - С.4-7; Унгварь, 15. января, 1896.- Нръ 2. - С.14-15; Унгварь, 1. февраля, 1896.- Нръ 3. - С.27-28; Унгварь, 15. февраля, 1896. - Нръ 4. - С.39-40; Унгварь, 1. марта, 1896.- Нръ 5. - С.51-52; Унгварь, 15. марта, 1896.- Нръ 6. - С.63-65; Унгварь, 1. апрѣля, 1896. - Нръ 7. - С.75 - 76; Унгварь, 15. апрѣля, 1896.- Нръ 8. - С.86-88.
  11. Danilák M. Anatolij Kralyckij a Slováci / Michal Danilák // Дар служити науці. Науковий збірник на пошану доктора історичних наук, професора Володимира Задорожного. - Ужгород : 2001. - С.424-430.
  12. Otčenáš M. Slovenská historiografia v matičnom období 1863-1875. J.Záborský, F.V.Sasinek, P.Križko, J.Hložník / Michal Otčenáš // Acta Facultatis philosophicae Universitatis Šafaricanae. História III. Spoločenskovedný zborník. Prešov : Filozofická fakulta v Prešove Univerzity P.J.Šafárika, 1994. - S. 79-96.
  13. Otčenáš M. František Vítazoslav Sasinek (Príspevok k jeho životu a dieľu) / Michal Otčenáš. - Košice : Slovo, 1995. - 96 s.
  14. Otčenáš M. Vzťah slovenského historika Františka Vítazoslava Sasinka (1830-1914) k rusínom-ukrajincom (pokus o náčrt) / Michal Otčenáš // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Історія ; Редкол. І.О.Мандрик (голова редкол.) та ін. - Ужгород : Видавництво В. Падяка, 2003. - Вип. 8. - С. 57-60.

15. Sasinek Fr. V. Dejiny počiatkov terajšieho Uhorska / Fr.V.Sasinek. – Skalica 1868. – 254 s.
16. Sasinek Fr. V. Arpád a Uhorsko / Fr.V.Sasinek. – Druhé vydanie. – Turč. Sv. Martin: Nákladom spisovateľovým, 1885. – 48 s.
17. Sasinek Fr. V. Uhorskí Rusi / Fr.V.Sasinek // Slovenské Pohľady. Časopis zábavno-poučný / Redaktor a vydavateľ: Jozef Škultéty. – Rok 1906. – Ročník XXVI. – Sošit 11. – S.637–646.
18. Sasinek, František Vítězoslav // Reprezentačný biografický lexicon Slovenska. – Martin: Matica Slovenská, 1999. – S. 291.

SLOVAK HISTORIAN FRANTISHEK VITYAZOSLAV SASINIEK (1830–1914) AND HUNGARIAN RUTHENIAN

Ihor LIKHTEY (*Uzhhorod, Ukraine*)

Summary. *In the given article is scrutinized the life of outstanding Slovak historian Frantisek Vityazoslav Sasiniek and analysed his works that reflected some historical aspects of Hungarian Ruthenian (Rusiv). Considerable attention is paid to the popularization of the scientific works of Fr. V. Sasiniek in the local periodical press of that time, such as news-paper “Svit”, ecclesiastical periodical “Lystok”, etc.*

Kew words: *Frantisek Vityazoslav Sasiniek (František Vítězoslav Sasinek), Matica slovenska, Hungarian Ruthenian, Anatolij Kralitskyy, Yevgeniy Fentsyk, Fedir Koryatovych, Mukachiv castle, news-paper “Svit”, ecclesiastical periodical “Lystok”, journal “Slovakian point of view”, Transcarpathian.*